

Natalia JAŚKIEWICZ

Akademia Nauk Stosowanych w Nowym Sączu, Polska

ORCID: 0009-0006-1191-4862

ZALEŻNOŚĆ MIĘDZY POZIOMEM PRZEDSIĘBIORCZOŚCI A POZIOMEM BEZROBOCIA W WOJEWÓDZTWACH: MAŁOPOLSKIM, PODKARPACKIM I ŚLĄSKIM W LATACH 2018-2023

Streszczenie

Artykuł analizuje zależność między poziomem przedsiębiorczości a stopą bezrobocia w województwach: małopolskim, podkarpackim i śląskim w latach 2018-2023. Przedsiębiorczość ujęto dwójako: jako zasób firm działających w regionie i jako dynamikę zakładania nowych podmiotów, co pozwalało ocenić zarówno trwały potencjał gospodarczy, jak i bieżącą aktywność rejestracyjną mieszkańców. Badanie przeprowadzono metodą ilościową na podstawie danych GUS z rejestru REGON oraz statystyk bezrobocia rejestrowanego. Poziom przedsiębiorczości zmierzono wskaźnikami *WpI* (liczba podmiotów na 10 tys. mieszkańców) i *WpII* (liczba nowych podmiotów na 10 tys. mieszkańców), zaś siłę relacji z rynkiem pracy oceniono przy użyciu współczynnika korelacji Pearsona.

Wyniki wskazują na systematyczny wzrost liczby firm w każdym województwie oraz spadek rejestracji nowych podmiotów w 2020 roku, połączony ze wzrostem bezrobocia w okresie pandemii, a następnie odbicie po 2021 roku. Zależność przedsiębiorczości i bezrobocia okazała się zróżnicowana regionalnie. W województwach małopolskim i śląskim stwierdzono silną ujemną korelację między *WpII* a bezrobociem (odpowiednio $r = -0,7751$ i $r = -0,7694$; $p \approx 0,07$), co sugeruje, że wzrost aktywności przedsiębiorczej współwystępował ze spadkiem bezrobocia. W województwie podkarpackim zależność była słaba, dodatnia i statystycznie nieistotna ($r = 0,3403$; $p = 0,509$), co wskazuje na ograniczony wpływ przedsiębiorczości na absorpcję pracy w regionie o niższej urbanizacji i słabszej dywersyfikacji gospodarki. Otrzymane rezultaty potwierdzają, że rola przedsiębiorczości w redukcji bezrobocia zależy od struktury gospodarczej i potencjału miejskiego regionów.

Słowa kluczowe: przedsiębiorczość, bezrobocie, poziom przedsiębiorczości, poziom bezrobocia, przedsiębiorczość wymuszona, przedsiębiorczość z wyboru.

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE LEVEL OF ENTREPRENEURSHIP AND THE LEVEL OF UNEMPLOYMENT IN THE MAŁOPOLSKIE, PODKARPACKIE AND ŚLĄSKIE VOIVODESHIPS IN THE YEARS 2018-2023

Summary

The article analyses the relationship between the level of entrepreneurship and the unemployment rate in the Małopolska, Silesia and Podkarpacie provinces in 2018-2023. Entrepreneurship was measured in two ways: as the number of companies operating in the region and as the dynamics of new business start-ups, which allowed for an assessment of both the long-term economic potential and the current registration activity of residents. The study was conducted using quantitative methods based on data from the Central Statistical

Office (GUS) REGON register and registered unemployment statistics. The level of entrepreneurship was measured using the *WpI* (number of entities per 10,000 residents) and *WpII* (number of new entities per 10,000 residents) indicators, and the strength of the relationship with the labour market was assessed using Pearson's correlation coefficient.

The results indicate a systematic increase in the number of companies in each province and a decline in the registration of new entities in 2020, combined with an increase in unemployment during the pandemic, followed by a rebound after 2021. The relationship between entrepreneurship and unemployment proved to be regionally diverse. In the Małopolska and Silesian provinces, a strong negative correlation was found between *WpII* and unemployment ($r = -0.7751$ and $r = -0.7694$, respectively; p approximately 0.07), suggesting that an increase in entrepreneurial activity coincided with a decrease in unemployment. In the Podkarpackie Province, the relationship was weak, positive and statistically insignificant ($r = 0.3403$; $p = 0.509$), indicating a limited impact of entrepreneurship on labour absorption in a region with lower urbanisation and weaker economic diversification. The results confirm that the role of entrepreneurship in reducing unemployment depends on the economic structure and urban potential of regions.

Keywords: entrepreneurship, unemployment, level of entrepreneurship, level of unemployment, forced entrepreneurship, entrepreneurship by choice.

Wprowadzenie

Celem artykułu jest analiza zależności pomiędzy poziomem przedsiębiorczości a stopą bezrobocia w wybranych województwach Polski południowo-wschodniej w latach 2018-2023. Przedsiębiorczość rozumiana jest zarówno jako czynnik stymulujący rozwój lokalnych rynków pracy, jak i potencjalny mechanizm adaptacyjny jednostek w warunkach niekorzystnej sytuacji ekonomicznej. W badaniu zastosowano podejście ilościowe, wykorzystując dane statystyczne z Głównego Urzędu Statystycznego, w szczególności rejestru REGON oraz oficjalnych statystyk rynku pracy i bezrobocia rejestrowanego. Analizą objęto trzy województwa: małopolskie, podkarpackie i śląskie.

Wybór województw: małopolskiego, śląskiego i podkarpackiego został dokonany głównie ze względu na zróżnicowanie gospodarcze. Małopolska charakteryzuje się bardziej zrównoważoną strukturą gospodarki, z rozwiniętym sektorem usług, turystyki i innowacji. Z kolei województwo śląskie wyróżnia się silną industrializacją i dużą koncentracją działalności produkcyjnej. Województwo podkarpackie to region, który – mimo dynamicznego rozwoju – wciąż zmaga się z wysokim bezrobociem i ograniczoną dostępnością miejsc pracy, zwłaszcza poza największymi ośrodkami miejskimi. Tak odmienne profile gospodarcze umożliwiają szerszą analizę zależności między poziomem przedsiębiorczości a bezrobociem, ponieważ różnice te zwiększają kontrast danych i pozwalają na wyraźniejsze wskazanie tych zależności. Dodatkowo, regiony te różnią się także dynamiką rynku pracy oraz wielkością i strukturą sektora MSP, co stwarza możliwość oceny wpływu przedsiębiorczości na zatrudnienie w różnych warunkach społeczno-ekonomicznych. Wybór województw uzasadnia również ich strategiczne znaczenie dla rozwoju kraju, gdyż każde z nich stanowi istotny ośrodek gospodarczy i demograficzny, mający wpływ na ogólnopolskie trendy rynkowe.

Bezrobocie stanowi jedno z kluczowych wyzwań społeczno-ekonomicznych współczesnych gospodarek i od wielu dekad pozostaje przedmiotem intensywnych analiz ekonomistów, socjologów oraz decydentów publicznych. Jego znaczenie wynika zarówno z konsekwencji ekonomicznych, obejmujących m.in. niewykorzystanie zasobów pracy i ograniczenie wzrostu gospodarczego, jak i ze skutków społecznych, takich jak obniżenie dobrostanu jednostki, marginalizacja społeczna czy wzrost napięć społecznych. Wszystko wskazuje na to, że problem ten także w przyszłości będzie znajdował się w centrum debat naukowych i publicznych. W literaturze funkcjonuje wiele definicji bezrobocia. W ujęciu klasycznym termin ten odnosi się do sytuacji, w której część ludności w wieku produkcyjnym, dysponująca zdolnością do pracy oraz gotowa do jej podjęcia, pozostaje bez zatrudnienia mimo aktywnego poszukiwania pracy zgodnej z warunkami funkcjonowania rynku.

Taki stan jest więc wynikiem niedopasowania między podażą pracy a popytem na nią w gospodarce (Milewski, 2005). Szeroko przyjmowana definicja bezrobocia, odzwierciedlająca niedopasowanie pomiędzy podażą a popytem na rynku pracy, wskazuje, że z bezrobociem mamy do czynienia wówczas, gdy część osób zdolnych do pracy, gotowych podjąć zatrudnienie i aktywnie poszukujących pracy pozostaje bez pracy (Sarżyńska, 2007). W literaturze podkreśla się jednak, że pewien poziom bezrobocia (najczęściej szacowany na 3-4%) jest zjawiskiem naturalnym, a także nieuniknionym w warunkach gospodarki rynkowej. Jest to tzw. bezrobocie naturalne, którego występowanie umożliwia elastyczne dostosowanie struktury zatrudnienia i produkcji do zmieniających się warunków ekonomicznych (Nahotko, 2005).

W gospodarce rynkowej poziom bezrobocia podlega wahaniom cyklicznym, związanym z okresami ożywienia i spowolnienia gospodarczego. Pełne zatrudnienie, rozumiane jako sytuacja, w której niemal cała siła robocza znajduje pracę, ma w gospodarce rynkowej charakter krótkookresowy i nie może utrzymywać się trwale. Występowanie takiego stanu w dłuższym okresie mogłoby prowadzić do zaburzeń równowagi makroekonomicznej, w szczególności do nasilenia presji płacowej i wzrostu inflacji, wynikających z ograniczonej dostępności zasobów pracy i zwiększonej siły przetargowej pracowników. Znacznie poważniejszym problemem społeczno-gospodarczym jest jednak nadmierne bezrobocie, które skutkuje szeregiem negatywnych konsekwencji, takich jak obniżenie dochodów gospodarstw domowych, wzrost ryzyka ubóstwa, pogorszenie kondycji psychicznej jednostek czy spowolnienie wzrostu gospodarczego (Nahotko, 2005).

Przedsiębiorczość z kolei jest jednym z kluczowych czynników rozwoju społeczno-gospodarczego, a jej wpływ na rynek pracy został szeroko opisany w literaturze polskiej oraz międzynarodowej. Badacze podkreślają, że rozwój przedsiębiorczości przyczynia się do tworzenia nowych miejsc pracy, redukcji bezrobocia i zwiększania konkurencyjności regionów (Piasecki, 2001; Wach, 2015). Małe i średnie przedsiębiorstwa, stanowiące trzon lokalnej przedsiębiorczości, pełnią rolę stabilizatora zatrudnienia, szczególnie w obszarach oddalonych od dużych ośrodków gospodarczych (Kwiatkowski, Tokarski, 2007).

Znaczenie przedsiębiorczości dla rynku pracy można rozpatrywać w kilku wymiarach. Po pierwsze, nowe podmioty gospodarcze zwiększają popyt na pracę zarówno poprzez zatrudnienie pracowników, jak i dzięki współpracy z lokalnymi dostawcami (Łuczka, 2013). Po drugie, przedsiębiorczość umożliwia wykorzystanie lokalnych

zasobów pracy, a także kompetencji mieszkańców, ograniczając skalę bezrobocia strukturalnego (Nowak, 2012). Po trzecie, w warunkach wysokiego bezrobocia samozatrudnienie pełni funkcję adaptacyjną, co oznacza, że osoby pozbawione pracy podejmują działalność gospodarczą jako alternatywę wobec zatrudnienia najemnego (Tokarski, 2005). Przedsiębiorczość sprzyja też budowaniu kapitału społecznego oraz sieci współpracy gospodarczej, co przekłada się na trwałość lokalnych miejsc pracy (Wojciechowski, 2012).

Jednocześnie literatura wskazuje, że wpływ przedsiębiorczości na rynek pracy jest zróżnicowany. Wiele nowo powstałych mikrofirm nie utrzymuje się dłużej niż kilka lat, co ogranicza trwałość efektów zatrudnieniowych (Piasecki, 2001). Nadmierna koncentracja samozatrudnienia w sektorach o niskiej produktywności może także prowadzić do utrwalania niskiej jakości zatrudnienia oraz segmentacji rynku pracy (Kwiatkowski, 2009). Dodatkowo, analizując motywację do podejmowania oraz prowadzenia działalności gospodarczej, w literaturze przedmiotu uwagę poświęca się rozróżnieniu między przedsiębiorczością „z wyboru” (*opportunity entrepreneurship*), jak też przedsiębiorczością „z konieczności” (*necessity entrepreneurship*) (Fairlie, Fossen, 2018). Istotą tego rozróżnienia jest źródło impulsu przedsiębiorczego. W pierwszym przypadku decyzja o podjęciu działalności gospodarczej wynika z dostrzeżenia szansy rynkowej możliwości innowacyjnego wykorzystania zasobów lub poprawy pozycji ekonomicznej, zaś w drugim założenie firmy stanowi strategię przetrwania, wymuszoną ograniczonymi możliwościami znalezienia zatrudnienia na rynku pracy oraz brakiem alternatywnych źródeł dochodu (Block, Wagner, 2010).

Analiza poziomu przedsiębiorczości w powiązaniu z poziomem bezrobocia stanowi istotny element oceny uwarunkowań rozwoju regionalnego, ponieważ obie te zmienne odzwierciedlają mechanizmy funkcjonowania regionalnych rynków pracy i zdolność gospodarki do generowania miejsc zatrudnienia. W literaturze podkreśla się, że przedsiębiorczość może pełnić funkcję zarówno prorozwojową (kiedy nowe podmioty powstają w odpowiedzi na pojawiające się szanse ekonomiczne), jak też adaptacyjną (gdy zakładanie działalności stanowi reakcję na ograniczone możliwości zatrudnienia).

Wysoki poziom przedsiębiorczości przy niskiej stopie bezrobocia świadczyć może o przedsiębiorczości z wyboru, wskazującej na korzystne warunki instytucjonalne, dostęp do kapitału i dynamiczną strukturę gospodarczą regionu. Wzrost liczby nowo zakładanych firm przy jednoczesnym wzroście bezrobocia może z kolei sugerować przedsiębiorczość z konieczności, wynikającą z presji ekonomicznej i braku alternatyw na rynku pracy. Zestawienie obu wskaźników pozwala zatem nie tylko ocenić skalę aktywności gospodarczej, ale też określić jej charakter i potencjalny wpływ na trwałość rozwoju lokalnego. Analiza ta umożliwia także identyfikację obszarów wymagających wsparcia polityki regionalnej, np. w zakresie tworzenia stabilnych miejsc pracy, wzmacniania ekosystemu przedsiębiorczości bądź też przeciwdziałania barierom instytucjonalnym.

1. Charakterystyka wybranych do analizy województw

Polska południowo-wschodnia obejmuje województwa, w skład których wchodzi m.in. województwo małopolskie, podkarpackie oraz śląskie, których wspólną cechą jest położenie wzdłuż południowej granicy państwa oraz wielowymiarowe powiązania historyczne i gospodarcze. Region ten zaliczany jest do najbardziej zróżnicowanych obszarów kraju pod względem struktury społeczno-ekonomicznej, poziomu rozwoju gospodarczego oraz dynamiki procesów społecznych i przestrzennych (Główny Urząd Statystyczny, 2024).

Rysunek 1. Obszar badań – województwa: małopolskie, podkarpackie i śląskie.

Źródło: opracowanie na podstawie danych geoportalu <https://polska.e-mapa.net/>.

Granica badanego regionu przebiega wzdłuż południowej granicy Polski. Województwo małopolskie sąsiaduje od południa z Republiką Słowacką, podkarpackie z Republiką Słowacką i w części z Ukrainą, a województwo śląskie graniczy od południa z Republiką Czeską i w niewielkim zakresie z Republiką Słowacką. Taki układ jednoznacznie podkreśla przygraniczny charakter analizowanego obszaru.

W tabeli 1 zestawiono powierzchnię ogółem i powierzchnię obszarów wiejskich w województwach należących do badanego obszaru (tj. w małopolskim, podkarpackim i śląskim). Dane te pozwalają na ocenę znaczenia obszarów wiejskich w strukturze przestrzennej badanych regionów i stanowią podstawę do dalszej analizy uwarunkowań społeczno-gospodarczych, w tym głównie potencjału rozwojowego. Ujęcie porównawcze umożliwia wskazanie różnic pomiędzy badanymi województwami, szczególnie w zakresie udziału terenów wiejskich, co ma istotne znaczenie dla oceny kierunków rozwoju lokalnego oraz struktury zatrudnienia i przedsiębiorczości na analizowanych obszarach.

Tabela 1

Powierzchnia ogółem oraz powierzchnia obszarów wiejskich

Województwo	Ogółem (w ha)	Użytki rolne (w %)
Małopolskie	1 518 359	59,5
Podkarpackie	1 784 537	53,7
Śląskie	1 233 407	49,9
Polska	31 393 136	59,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Analiza danych zawartych w tabeli 1 wskazuje, że województwa: małopolskie, podkarpackie i śląskie charakteryzują się zróżnicowanym udziałem użytków rolnych w powierzchni ogółem. W województwie małopolskim udział ten wynosi aż 59,5%, co odpowiada średniemu poziomowi w kraju. W województwie podkarpackim odsetek użytków rolnych jest nieco niższy i kształtuje się na poziomie 53,7%, a w śląskim udział ten jest najmniejszy i wynosi 49,9%. Zróżnicowanie to wynika m.in. z odmiennych warunków naturalnych, stopnia urbanizacji i intensywności procesów przemysłowych oraz usługowych. Szczególnie województwo śląskie, jako region silnie zurbanizowany oraz uprzemysłowiony, cechuje się mniejszym znaczeniem rolnictwa w strukturze użytkowania gruntów.

Rolnictwo, mimo stopniowych zmian strukturalnych zachodzących w gospodarce, nadal pełni istotną rolę w kształtowaniu lokalnych podstaw rozwoju społeczno-gospodarczego. Jego znaczenie wykracza poza funkcję produkcji surowców rolnych (Kołodziejczyk, 2003). Sektor ten stanowi podstawę dla rozwoju przedsiębiorczości endogenicznej, generując popyt na usługi towarzyszące (np. doradztwo rolnicze, usługi weterynaryjne, mechanizację rolnictwa), a także tworząc warunki do rozwoju działalności przetwórczej na poziomie lokalnym. W regionach o wysokim udziale użytków rolnych obserwuje się też silniejsze powiązania między rolnictwem a sektorem turystycznym, zwłaszcza w formie agroturystyki oraz produkcji żywności tradycyjnej i regionalnej, co sprzyja budowaniu przewag terytorialnych oraz wzmacnianiu tożsamości lokalnej (Gralak, Kacprzak, 2021).

Z perspektywy rozwoju przedsiębiorczości rolnictwo może więc pełnić funkcje: stabilizującą i aktywizującą, wspierając dywersyfikację dochodów ludności wiejskiej oraz utrzymanie struktury osadniczej.

Analiza uwarunkowań demograficznych stanowi istotny element oceny potencjału rozwojowego regionów. Struktura ludności, jej liczebność, rozmieszczenie przestrzenne oraz dynamika zmian wpływają bezpośrednio na funkcjonowanie rynku pracy, możliwości rozwoju gospodarczego, a także na poziom oraz kierunki aktywności przedsiębiorczej. W przypadku analizowanych województw czynniki demograficzne przyczyniają się do zróżnicowania ich sytuacji społeczno-ekonomicznej. Obszary te różnią się zarówno pod względem wielkości populacji i stopnia urbanizacji, jak też struktury wiekowej ludności i natężenia procesów migracyjnych. W tabeli 2 ukazano wybrane wskaźniki demograficzne, charakteryzujące badane województwa, umożliwiając porównanie ich potencjału ludnościowego oraz identyfikację czynników mogących wpływać na kierunki i dynamikę rozwoju społeczno-gospodarczego regionu.

Tabela 2

Charakterystyka demograficzna województw: małopolskiego, podkarpackiego i śląskiego

Województwo	ludność na 1 km ²	gęstość zaludnienia powierzchni zabudowanej i zurbanizowanej (osoby/km ²)	wskaźnik urbanizacji	ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	zmiana liczby ludności na 1000 mieszkańców
Małopolskie	225,9	3 031	47,9	68,3	0,2
Podkarpackie	116,1	2 182	41,0	68,9	-3,6
Śląskie	350,3	2 546	75,8	72,9	-6,1
Polska	119,9	2 054	59,5	71,2	-3,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Analiza wskaźników demograficznych województw: małopolskiego, śląskiego i podkarpackiego, zestawionych w tabeli 2, wskazuje na wyraźne zróżnicowanie procesów ludnościowych i odmienną dynamikę rozwoju społeczno-przestrzennego.

Województwo małopolskie charakteryzuje kombinacja umiarkowanej gęstości zaludnienia (225,9 os/km²) i najwyższej (w skali badanego obszaru) gęstości zaludnienia terenów zabudowanych oraz zurbanizowanych (3 031 os/km²). Wskazuje to na silną koncentrację mieszkańców w strefach zurbanizowanych i ograniczenia przestrzenne związane z ukształtowaniem terenu oraz ochroną środowiska. Pomimo relatywnie niskiego wskaźnika urbanizacji (47,9%), w województwie małopolskim – jako jedynym w analizowanym zestawieniu – odnotowano dodatni przyrost ludności (+0,2%).

Województwo podkarpackie wyróżnia się najniższą gęstością zaludnienia (116,1 os/km²) i najniższym poziomem urbanizacji (41,0%), co odzwierciedla wyraźnie rozproszony model osadniczy. Mimo umiarkowanego obciążenia demograficznego (68,9), region ten doświadcza ubytku ludności (-3,6), wynikającego głównie z emigracji młodych mieszkańców do większych ośrodków krajowych i zagranicznych.

Województwo śląskie odznacza się najwyższą gęstością zaludnienia ogólnego (350,3 os/km²), wynikającą z silnej koncentracji ośrodków miejskich i wieloletniego rozwoju przemysłowego opartego na strukturze policentrycznej. Jednocześnie region ten osiąga najwyższy poziom urbanizacji (75,8%), co jednak kontrastuje z rosnącym obciążeniem demograficznym (72,9 osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) i wyraźnym ubytkiem ludności (-6,1).

Województwa: małopolskie, podkarpackie i śląskie charakteryzują się wyraźnie zróżnicowaną strukturą miejską, co przekłada się na ich atrakcyjność oraz poziom urbanizacji. W województwie małopolskim dominującą rolę pełni Kraków – silne centrum akademickie, gospodarcze oraz kulturowe. Towarzyszą mu Tarnów i Nowy Sącz, pełniące funkcję regionalnych ośrodków wzrostu. Urbanizacja w województwie jest umiarkowana i skoncentrowana głównie wokół stolicy regionu.

Województwo podkarpackie cechuje się najniższym poziomem urbanizacji spośród analizowanych regionów, z dominacją obszarów wiejskich i pojedynczym silnym centrum miejskim, którym jest Rzeszów – dynamicznie rozwijający się oraz pełniący funkcję regionalnej metropolii. Pozostałe miasta, takie jak Przemyśl, Krosno czy Stalowa Wola, odgrywają rolę uzupełniającą w strukturze osadniczej regionu.

Województwo śląskie wyróżnia się jednym z najwyższych w kraju poziomów urbanizacji, wynikającym z policentrycznej struktury osadniczej i gęstej sieci dużych miast, takich jak Katowice, Gliwice, Bytom, Rybnik czy Sosnowiec. Urbanizacja i wielość tych ośrodków tworzą wyraźną przewagę województwa na tle kraju. Dodatkowo, silne powiązania funkcjonalne między tymi miastami wzmacniają spójność regionu i sprzyjają jego wysokiej atrakcyjności gospodarczej.

Podsumowując, należy stwierdzić, że województwa: małopolskie, podkarpackie oraz śląskie różnią się strukturą miejską, co wpływa na ich poziom urbanizacji i atrakcyjność gospodarczą.

Zestawienie analizowanych danych pozwala stwierdzić, że procesy demograficzne w badanych województwach są zróżnicowane oraz silnie powiązane z poziomem urbanizacji, strukturą gospodarczą, a także rolą metropolii regionalnych. Podczas gdy województwo śląskie mierzy się z konsekwencjami starzenia społeczeństwa i depopulacji obszarów zurbanizowanych, małopolskie utrzymuje dodatni bilans migracyjny i wysoki nacisk na rozwój przestrzeni zamieszkałej, zaś podkarpackie pozostaje regionem o rozproszonym osadnictwie i odczuwalnym odpływie ludności.

Tabela 3

Porównanie regionalnego zróżnicowania udziału użytków rolnych, zatrudnienia w rolnictwie, ludności w miastach i stopy bezrobocia (w roku 2023)

Województwo	Udział użytków rolnych w powierzchni ogółem	Odsetek pracujących w rolnictwie	Ludność w miastach w % ogółu ludności	Stopa bezrobocia
Małopolskie	59,5	10,0	47,88	4,2
Podkarpackie	53,7	11,7	40,99	8,7
Śląskie	49,9	2,3	75,79	3,6
Polska	59,5	8,1	59,45	5,1

Źródło: opracowanie własne na podst. danych GUS.

Analiza przedstawionych danych wskazuje na istotne zróżnicowanie struktury użytkowania powierzchni, zatrudnienia i sytuacji społeczno-gospodarczej pomiędzy badanymi województwami. W województwach: małopolskim i podkarpackim udział użytków rolnych w powierzchni ogółem jest relatywnie wysoki (odpowiednio 59,5% i 53,7%), co współwystępuje bezpośrednio z większym odsetkiem pracujących w rolnictwie (10,0% i 11,7%). Jednocześnie województwa te charakteryzuje niższy poziom urbanizacji (udział ludności zamieszkującej w miastach kształtujący się na poziomie 47,88% w województwie małopolskim i 40,99% w podkarpackim).

Odmienna struktura występuje w województwie śląskim, gdzie udział użytków rolnych jest najniższy spośród analizowanych województw (49,9%), zaś odsetek pracujących w rolnictwie wynosi zaledwie 2,3%. Jednocześnie region ten cechuje bardzo wysoki stopień urbanizacji (75,79% ludności zamieszkującej w miastach) i najniższa stopa bezrobocia (3,6%). Struktura gospodarcza województwa śląskiego, zdominowana przez przemysł i usługi, co powoduje absorpcję pracujących poza sektorem rolniczym.

Z kolei w województwie podkarpackim, pomimo stosunkowo dużego udziału użytków rolnych i wysokiego zatrudnienia w rolnictwie, stopa bezrobocia osiąga poziom 8,7%, znacznie przewyższając zarówno poziom występujący w województwach śląskim i małopolskim, jak też średni poziom występujący w całym kraju. Może to wynikać z ograniczonego stopnia dywersyfikacji struktury gospodarczej i dominacji niewielkich gospodarstw rolnych o niskim poziomie towarowości.

Na podstawie analizy zestawionych w tabeli 3 danych można stwierdzić, że zależność między poziomem urbanizacji a strukturą zatrudnienia jest wyraźna, tj. im większy udział ludności zamieszkującej miasta, tym mniejsze znaczenie rolnictwa jako sektora zatrudnienia oraz niższa stopa bezrobocia. W regionach o wysokim udziale użytków rolnych i niskim poziomie urbanizacji proces dywersyfikacji działalności gospodarczej przebiega wolniej, co wpływa na mniejszą dynamikę lokalnego rynku pracy.

2. Metody analizy

W pracy zaprezentowano wyniki badań dotyczących zależności pomiędzy wartością wskaźnika przedsiębiorczości a stopą bezrobocia i dynamiką zatrudnienia w województwach: małopolskim, podkarpackim i śląskim. Wskaźnik przedsiębiorczości (W_pI) wyrażono liczbą podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, a także (W_pII) liczbą nowych podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Wskaźnik ten został obliczony zgodnie z formułą (Klasik, 2016):

$$W_pI = \frac{lz}{m}$$

gdzie:

W_pI – Współczynnik przedsiębiorczości w danym województwie,

lz – liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON w danym województwie,

m – liczba mieszkańców (w 10 tys.) w danym województwie.

Biorąc pod uwagę, że najsilniejszy związek pomiędzy poziomem bezrobocia a rozwojem przedsiębiorczości obserwuje się w obszarze zakładania nowych podmiotów gospodarczych, w niniejszym badaniu zdecydowano się zastosować skorygowany wskaźnik poziomu przedsiębiorczości. Wskaźnik ten został wyznaczony zgodnie z formułą:

$$W_pII = \frac{l\,nz}{m}$$

gdzie:

W_pI – współczynnik przedsiębiorczości w danym województwie,

lz – liczba nowych podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON w danym województwie,

m – liczba mieszkańców (w 10 tys.) w danym województwie.

W celu zbadania siły współzależności dwóch zmiennych: stopy bezrobocia i wskaźnika przedsiębiorczości oraz wskaźnika zatrudnienia ludności w wieku produkcyjnym i wskaźnika przedsiębiorczości, policzono współczynniki korelacji Pearsona. Współczynnik korelacji Pearsona (r) określa siłę i kierunek liniowej zależności pomiędzy dwiema zmiennymi. Jego wzór ma postać:

$$r = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2} \sqrt{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}}$$

gdzie:

- r – współczynnik korelacji Pearsona,
- x_i, y_i – wartości zmiennych w kolejnych obserwacjach,
- $\bar{x}, \bar{y}$ – średnie arytmetyczne zmiennych x oraz y ,
- n – liczba obserwacji.

Badanie przeprowadzono na podstawie danych dotyczących województw: małopolskiego, podkarpackiego i śląskiego, pochodzących z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego. W procedurze obliczania wykorzystano dane statystyczne z lat 2018-2023.

3. Wyniki badań

Stopa bezrobocia rejestrowanego stanowi jeden z podstawowych wskaźników oceny sytuacji na rynku pracy i kondycji społeczno-ekonomicznej regionów. Jej poziom odzwierciedla zarówno bieżącą koniunkturę gospodarczą, jak też długookresowe uwarunkowania strukturalne, takie jak charakter rynku pracy, dostępność miejsc zatrudnienia, poziom mobilności zawodowej czy dynamika procesów migracyjnych.

W tabeli 4 ukazano zmiany stopy bezrobocia rejestrowanego w województwach: śląskim, małopolskim i podkarpackim w latach 2018-2023. Analiza tych danych jest kluczowa dla realizacji podjętego tematu dotyczącego relacji pomiędzy poziomem przedsiębiorczości a poziomem bezrobocia, gdyż pozwala na identyfikację zależności między aktywnością gospodarczą mieszkańców a sytuacją na regionalnych rynkach pracy. Porównanie dynamiki bezrobocia w analizowanym okresie umożliwia nie tylko wskazanie kierunków zmian, lecz również zdolność regionów do absorpcji zasobów pracy.

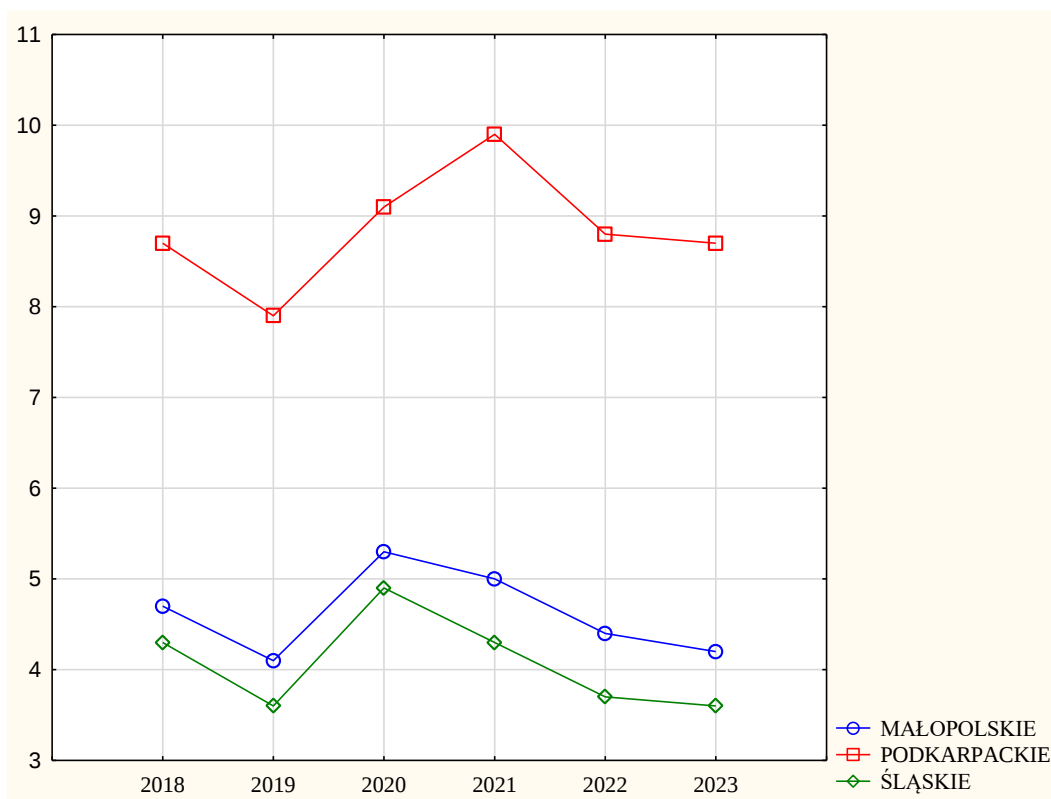
Tabela 4

Stopa bezrobocia rejestrowanego badanych województw w latach 2018-2023 (%)

Województwo	Lata					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Małopolskie	4,7	4,1	5,3	5,0	4,4	4,2
Podkarpackie	8,7	7,9	9,1	9,9	8,8	8,7
Śląskie	4,3	3,6	4,9	4,3	3,7	3,6
Polska	5,8	5,2	6,3	5,8	5,2	5,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Dodatkowo zmiany dotyczące stopy bezrobocia rejestrowanego w latach 2018-2023 w województwach: małopolskim, podkarpackim i śląskim zobrazowano na wykresie (rysunek 2). Pomimo wcześniejszej prezentacji tych danych w formie tabelarycznej, ich przedstawienie na wykresie ma istotne znaczenie analityczne, ponieważ umożliwia łatwiejsze uchwycenie dynamiki zmian w czasie, a także pozwala na bezpośrednie porównanie kierunków trendów w poszczególnych regionach.

Rysunek 2. Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 2018-2023.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zaprezentowane dane wskazują na wyraźne zróżnicowanie poziomu bezrobocia w województwach: małopolskim, podkarpackim i śląskim oraz jego zmienność w czasie, odzwierciedlając zarówno lokalne uwarunkowania gospodarcze, jak również wpływ ogólnokrajowych trendów makroekonomicznych.

W analizowanym okresie najniższą stopą bezrobocia cechowało się województwo śląskie, gdzie wskaźnik ten utrzymywał się w przedziale od ok. 3,6% do 4,9%.

W województwie małopolskim odnotowano nieco wyższe wartości bezrobocia, od 4,1% w 2019 roku do 5,3% w 2020 roku, przy czym w kolejnych latach obserwowano stopniowy spadek wskaźnika do poziomu ok. 4,2% w 2023 roku.

Najwyższe wartości bezrobocia w całym analizowanym okresie występowały w województwie podkarpackim, gdzie wskaźnik wahał się od ok. 7,9% w 2019 roku do ok. 10% w 2021 roku. Pomimo późniejszego spadku (do ok. 8,7% w 2023 roku), region ten nadal należy do obszarów o relatywnie słabszej kondycji rynku pracy. Zjawisko to może wynikać m.in. z mniejszej liczby dużych przedsiębiorstw, większego znaczenia rolnictwa w strukturze zatrudnienia oraz niższego stopnia urbanizacji, co ogranicza możliwości dyfuzji aktywności gospodarczej.

Wzrost bezrobocia w roku 2020 można powiązać ze spowolnieniem aktywności gospodarczej wywołanym pandemią COVID-19, a jego późniejsza redukcja (widoczna od roku 2021 w województwach małopolskim oraz śląskim, a także od 2022 roku w województwie podkarpackim) odzwierciedla procesy adaptacyjne przedsiębiorstw i odbudowę popytu na pracę, szczególnie w sektorach usługowych.

Porównując analizowane województwa, można zauważyć utrzymujące się zróżnicowanie regionalne, przy jednoczesnej tendencji spadkowej stopy bezrobocia w całym okresie 2018-2023. Dane potwierdzają, że województwa małopolskie oraz śląskie charakteryzuje się relatywnie niskim poziomem bezrobocia w porównaniu ze średnią krajową, a dynamika zmian pozostaje silnie skorelowana z ogólnymi cyklami koniunkturalnymi gospodarki. W obu tych regionach wzrost stopy bezrobocia w roku 2020 był krótkotrwały i wynikał głównie z zaburzeń na rynku pracy spowodowanych pandemią COVID-19, po czym nastąpił ponowny powrót na ścieżkę stopniowego spadku.

Województwo podkarpackie prezentuje jednak odmienny obraz. Pomimo analogicznego kierunku zmian w czasie, poziom bezrobocia pozostawał tam wyższy niż w województwach małopolskim i śląskim, a także powyżej średniej krajowej.

Następnie obliczono wskaźniki przedsiębiorczości WpI i $WpII$ dla badanych województw w latach 2018-2023, których dokładne wartości zaprezentowane zostały w tabelach 5 i 6.

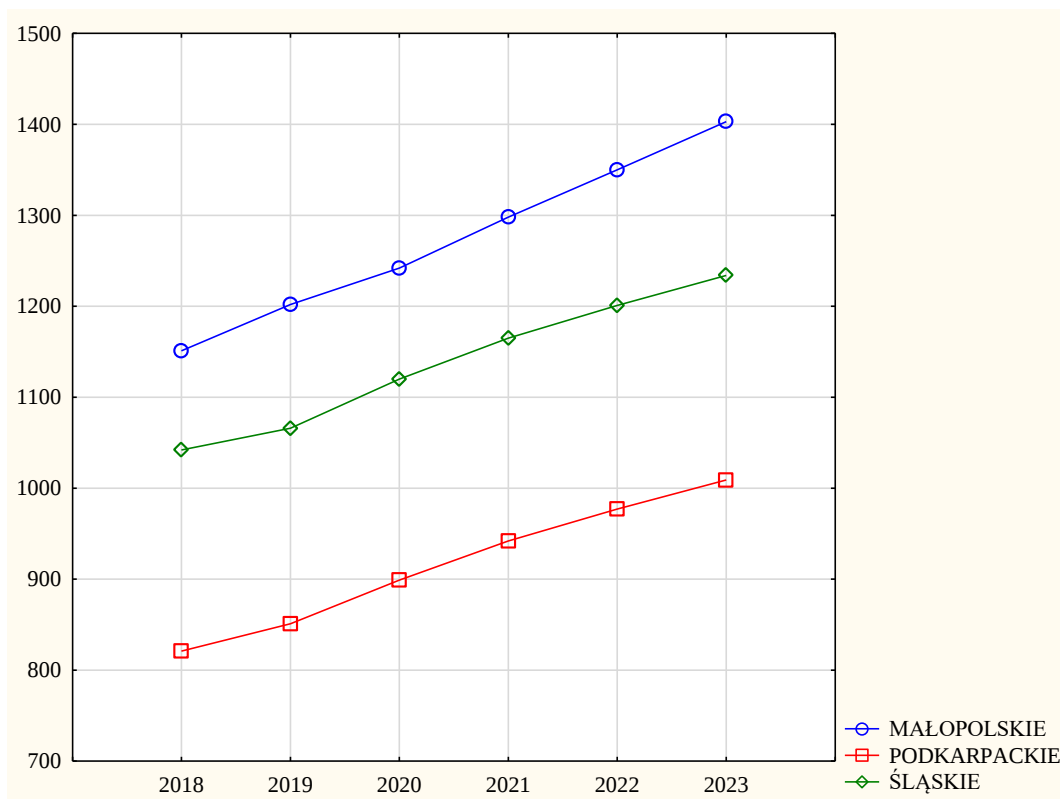
Tabela 5

Wskaźnik poziomu przedsiębiorczości WpI w badanych województwach w latach 2018-2023

Województwo	Lata					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Małopolskie	1 151	1 202	1 242	1 298	1 350	1 403
Podkarpackie	821	851	899	942	977	1 009
Śląskie	1 042	1 066	1 120	1 165	1 201	1 234
Polska	1 136	1 175	1 224	1 276	1 323	1 368

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zmiany wartości wskaźnika poziomu przedsiębiorczości WpI w latach 2018-2023 w województwach: małopolskim, podkarpackim i śląskim przedstawiono również w formie graficznej (rysunek 3).

Rysunek 3. Liczba zarejestrowanych podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców w latach 2018-2023.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na wykresie (rysunek 3) przedstawiono liczbę zarejestrowanych podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców w latach 2018-2023 w województwach: małopolskim, podkarpackim, a także śląskim. We wszystkich analizowanych regionach obserwuje się wyraźny oraz systematyczny wzrost liczby zarejestrowanych jednostek gospodarczych, co wskazuje na stopniowe zwiększanie się poziomu przedsiębiorczości w południowo-wschodniej Polsce.

Województwo małopolskie odznacza się najwyższym poziomem wskaźnika w całym okresie badawczym, a wzrost z ok. 1150 podmiotów w 2018 roku do 1400 w 2023 roku potwierdza jego wiodącą pozycję w zakresie aktywności gospodarczej w tym regionie Polski. Województwo śląskie utrzymuje wartości pośrednie, od ok. 1040 do 1240 podmiotów, wykazując stabilny, umiarkowany przyrost. Najniższe wartości obserwuje się w województwie podkarpackim (od ok. 820 do 1010 podmiotów), ale jego tempo wzrostu jest relatywnie wysokie, co może świadczyć o intensyfikacji procesów rozwojowych w tym regionie.

Zauważalny jest zatem utrzymujący się trend wzrostowy liczby podmiotów gospodarczych we wszystkich analizowanych województwach, przy jednoczesnym stopniowym zmniejszaniu się różnic regionalnych. Dane te mogą wskazywać na postępującą dyfuzję aktywności gospodarczej oraz wzrost atrakcyjności inwestycyjnej badanych regionów.

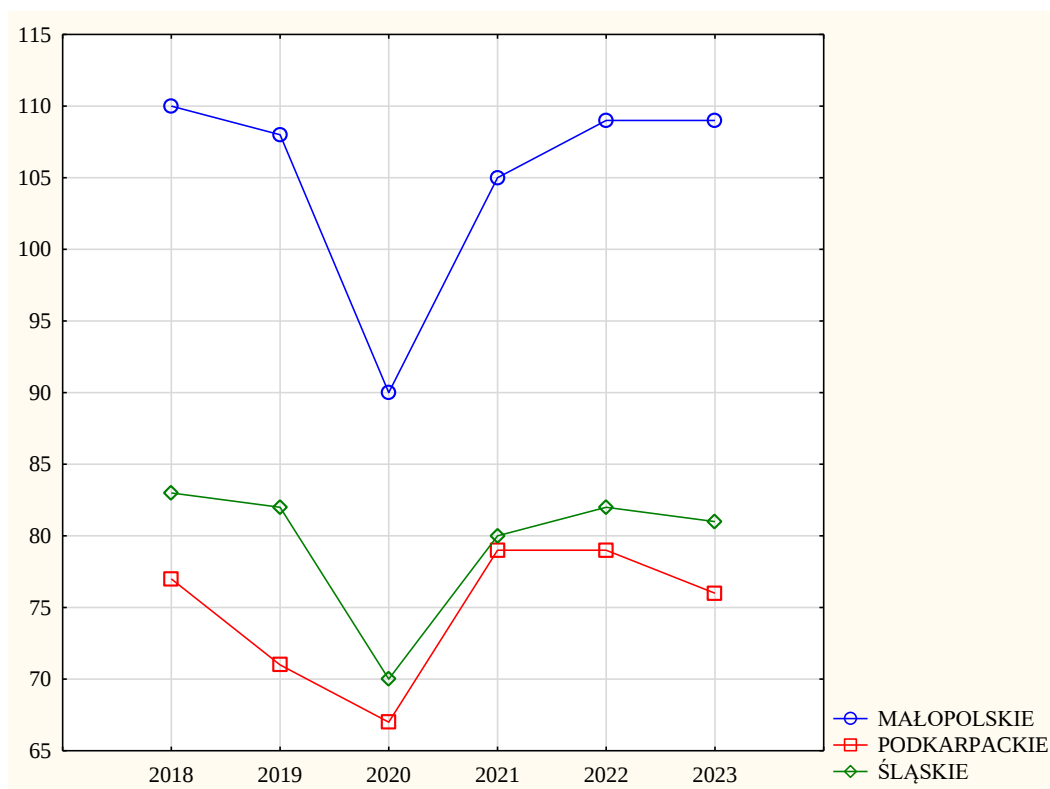
Tabela 6

Wskaźnik poziomu przedsiębiorczości W_{pII} w badanych województwach w latach 2018-2023

Województwo	Lata					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Małopolskie	110	108	90	105	109	109
Podkarpackie	77	71	67	79	79	76
Śląskie	83	82	70	80	82	81
Polska	102	99	86	97	102	102

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zmiany wartości wskaźnika poziomu przedsiębiorczości W_{pII} w latach 2018-2023 w województwach: małopolskim, podkarpackim i śląskim przedstawiono również w formie graficznej (rysunek 4).

Rysunek 4. Liczba nowych podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców w latach 2018-2023.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na wykresie (rysunek 4) ukazano liczbę nowych podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców w latach 2018-2023 w województwach: małopolskim, podkarpackim i śląskim. Dane obrazują zmienność dynamiki rejestracji działalności gospodarczej w badanym okresie, odzwierciedlając wpływ czynników makroekonomicznych oraz społecznych na aktywność przedsiębiorczą w badanych regionach.

W latach 2018-2019 liczba nowo zarejestrowanych podmiotów utrzymywała się na stosunkowo wysokim poziomie, szczególnie w województwie małopolskim (ok. 110 jednostek na 10 tys. mieszkańców). W 2020 roku we wszystkich trzech województwach nastąpił wyraźny spadek wskaźnika – w Małopolsce do ok. 90, w Śląskiem do 70, zaś w Podkarpackiem do ok. 68. Zjawisko to można wiązać z ograniczeniami wynikającymi z pandemii COVID-19, która znacząco zahamowała aktywność gospodarczą i procesy rejestracji nowych firm.

Od 2021 roku obserwuje się ponowne ożywienie przedsiębiorczości. Wskaźniki dla wszystkich województw zaczęły rosnąć, osiągając w 2022 roku poziom zbliżony do tych sprzed pandemii. W województwie małopolskim liczba nowych podmiotów ustabilizowała się w latach 2022-2023 na poziomie ok. 109 jednostek, a w śląskim i podkarpackim wskaźnik ten wynosił odpowiednio ok. 81 i 76 jednostek.

W perspektywie całego okresu 2018-2023 zauważyć można, że w województwie małopolskim utrzymuje się najwyższy poziom aktywności rejestracyjnej w tej części Polski, co świadczy o silnym potencjale przedsiębiorczości w regionie. W województwie śląskim wykazuje umiarkowany, ale stabilny poziom nowych rejestracji, co może być efektem dojrzałej struktury gospodarczej. W województwie podkarpackim, pomimo niższych wartości bezwzględnych, wykazuje stosunkowo szybkie odbicie po roku 2020, co może wskazywać na rosnącą aktywność mikroprzedsiębiorstw.

Podsumowując, dane potwierdzają cykliczność procesów rejestracyjnych i silną reakcję sektora przedsiębiorstw na kryzysy gospodarcze. Jednocześnie zauważalna jest tendencja stabilizacyjna po 2021 roku, sugerująca odbudowę zaufania przedsiębiorców i stopniowy powrót do przedpandemicznego poziomu aktywności gospodarczej.

4. Analiza zależności między przedsiębiorczością a bezrobociem

Porównanie danych ukazanych na dwóch wykresach pozwala na identyfikację relacji pomiędzy poziomem aktywności gospodarczej a sytuacją na rynku pracy w analizowanych regionach.

Tabela 7

Współczynnik korelacji Pearsona pomiędzy poziomem przedsiębiorczości W_{pII} a poziomem bezrobocia w województwie małopolskim w latach 2018-2023

Wyszczególnienie	Lata					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
poziom przedsiębiorczości (W_{pII})	110	108	90	105	109	109
poziom bezrobocia	4,7	4,1	5,3	5,0	4,4	4,2
współczynnik korelacji r	-0,7751					
test istotności p	0,070					

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W celu określenia relacji między poziomem przedsiębiorczości a sytuacją na rynku pracy w województwie małopolskim w latach 2018-2023 obliczono współczynnik korelacji liniowej Pearsona między skorygowanym wskaźnikiem przedsiębiorczości (W_{pII}) a stopą bezrobocia rejestrowanego (tabela 7). Uzyskana wartość współczynnika

$r = -0,7751$ wskazuje na silną, ujemną zależność między analizowanymi zmiennymi. Oznacza to, że wyższy poziom przedsiębiorczości w regionie wiąże się co do zasady z niższym poziomem bezrobocia. Jednocześnie uzyskany poziom istotności $p = 0,070$ pozwala stwierdzić, że zależność ta osiąga próg istotności statystycznej ($\alpha = 0,1$). Wynik ten sugeruje występowanie tendencji, ale nie pozwala na pełne wykluczenie wpływu czynników losowych lub innych zmiennych zakłócających, np. ogólnej sytuacji gospodarczej, polityki fiskalnej i inwestycyjnej czy zmian technologicznych na rynku pracy. Warto w tym miejscu zauważyć, że lata, w których odnotowano spadek wskaźnika przedsiębiorczości (np. 2020 – okres zakłóceń gospodarczych wywołanych pandemią COVID-19), cechowały się jednocześnie wzrostem stopy bezrobocia. Natomiast odbudowa aktywności przedsiębiorczej w latach 2021-2023 zbiegła się ze stopniowym obniżaniem poziomu bezrobocia.

Tabela 8

Współczynnik korelacji Pearsona pomiędzy poziomem przedsiębiorczości W_{pII} a poziomem bezrobocia w województwie podkarpackim w latach 2018-2023

Wyszczególnienie	Lata					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
poziom przedsiębiorczości (W_{pII})	77	71	67	79	79	76
poziom bezrobocia	8,7	7,9	9,1	9,9	8,8	8,7
współczynnik korelacji r	0,3403					
test istotności p	0,509					

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Uzyskany wynik $r = 0,3403$ wskazuje na słabą dodatnią zależność pomiędzy analizowanymi zmiennymi. Oznacza to, że w badanym okresie wzrost poziomu przedsiębiorczości w regionie nie przyczyniał się jednoznacznie do spadku bezrobocia, a w niektórych latach mógł współwystępować z jego wzrostem. Dodatkowo, wartość poziomu istotności $p = 0,509$ potwierdza, że zależność ta nie jest istotna statystycznie, co oznacza brak podstaw do wnioskowania o rzeczywistym związku przyczynowo-skutkowym pomiędzy rozwojem przedsiębiorczości a sytuacją na rynku pracy w województwie podkarpackim. Wynik ten sugeruje, że siła i kierunek relacji mogą być kształtowane przez inne czynniki, wśród których istotną rolę odgrywać mogą: struktura gospodarki regionu, przewaga mikroprzedsiębiorstw o ograniczonej zdolności do tworzenia nowych miejsc pracy, wysoka skala migracji zarobkowej oraz stosunkowo słabe znaczenie dużych centrów miejskich i ośrodków przemysłowych. Charakter zmian w analizowanych danych wskazuje, że w latach zwiększania się aktywności przedsiębiorczej (np. 2021-2022) stopa bezrobocia nie ulegała proporcjonalnemu obniżeniu, co może świadczyć o tym, że przedsiębiorczość w regionie ma w dużej mierze charakter samozatrudnienia i mikroprzedsiębiorstw o niewielkim wpływie na ogólną absorpcję siły roboczej.

Tabela 9

Współczynnik korelacji Pearsona pomiędzy poziomem przedsiębiorczości $WpII$ a poziomem bezrobocia w województwie śląskim w latach 2018-2023

Wyszczególnienie	Lata					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
poziom przedsiębiorczości ($WpII$)	83	82	70	80	82	81
poziom bezrobocia	4,3	3,6	4,9	4,3	3,7	3,6
współczynnik korelacji r	-0,7694					
test istotności p	0,074					

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Podobnie jak w przypadku województw małopolskiego i podkarpackiego, tak w śląskim, aby określić zależności między poziomem przedsiębiorczości a sytuacją na rynku pracy w latach 2018-2023, obliczono współczynnik korelacji Pearsona między skorygowanym wskaźnikiem przedsiębiorczości ($WpII$) a stopą bezrobocia rejestrowanego. Uzyskany wynik $r = -0,7694$ wskazuje na silną, ujemną zależność między analizowanymi zmiennymi. Oznacza to, że wzrost poziomu przedsiębiorczości współwystępował w badanym okresie ze spadkiem stopy bezrobocia, a jej wzrost wiązał się z osłabieniem aktywności przedsiębiorczej. Wartość testu istotności $p = 0,074$ wskazuje jednak, że zależność ta (podobnie jak w przypadku województwa małopolskiego) osiąga poziomu istotności statystycznej przy progu $\alpha = 0,1$. Taki wynik sugeruje, że obserwowana korelacja jest wyraźna i wewnętrznie spójna, jednak (zapewne ze względu na niewielką liczbę obserwacji czasowych) nie może zostać jednoznacznie potwierdzona jako statystycznie pewna. Województwo śląskie, jako region silnie zurbanizowany oraz przemysłowo-usługowy, charakteryzuje się rozwiniętym rynkiem pracy i stosunkowo wysoką dywersyfikacją struktury gospodarczej. W latach 2018-2023 obserwowano krótkookresowe wahania koniunkturalne związane z pandemią COVID-19, jednak odbudowa aktywności przedsiębiorczej już od 2021 roku zbiegła się ze stopniowym spadkiem stopy bezrobocia.

Analiza współczynników korelacji Pearsona dla województw: małopolskiego, podkarpackiego oraz śląskiego pozwala stwierdzić, że relacje pomiędzy poziomem przedsiębiorczości a stopą bezrobocia nie są jednorodne i podlegają zróżnicowanym uwarunkowaniom gospodarczo-społecznym poszczególnych regionów.

W województwie małopolskim odnotowano silną ujemną korelację ($r = -0,7751$), co wskazuje, że wzrost aktywności przedsiębiorczej wiązał się z obniżaniem stopy bezrobocia. Choć wynik ten nie osiąga pełnej istotności statystycznej ($p = 0,070$), jego wartość sugeruje, że przedsiębiorczość w województwie małopolskim pełni funkcję endogenicznego czynnika wzrostu, tj. rozwój sektora małych i średnich firm przyczynia się do tworzenia miejsc pracy oraz wzmacniania lokalnego rynku pracy. Charakter gospodarki regionu, oparty na znaczącym ośrodku metropolitalnym (miasto Kraków) i dynamicznie rozwijających się usługach oraz sektorach wiedzochłonnych, sprzyja przedsiębiorczości rozwojowej (*opportunity entrepreneurship*).

W województwie śląskim również zaobserwowano silną ujemną zależność ($r = -0,7694$; $p = 0,074$), wskazującą na to, że przedsiębiorczość w znacznym stopniu współkształtuje sytuację na rynku pracy. Województwo śląskie, jako region poprzemysłowy w procesie transformacji strukturalnej, przekształca tradycyjne sektory gospodarki

w kierunku usług, technologii oraz małych i średnich firm. Można stwierdzić, że rozwój przedsiębiorczości w przypadku tego województwa ma tu charakter strategiczny oraz adaptacyjny, zorientowany na poszukiwanie nowych nisz gospodarczych w warunkach kurczenia się zatrudnienia w sektorach tradycyjnych. Efektem jest relatywnie wysoka absorpcja siły roboczej i trwałe utrzymywanie bezrobocia na poziomie niższym niż średnia krajowa.

W województwie podkarpackim zależność ta ma odmienny charakter – uzyskano słabą dodatnią korelację ($r = 0,3403$; $p = 0,509$), co oznacza brak relacji wskazującej na spadek bezrobocia wraz ze wzrostem poziomu przedsiębiorczości. Wynik ten sugeruje na możliwość wystąpienia zjawiska przedsiębiorczości wymuszonej (*necessity entrepreneurship*), typowej dla regionów o słabszej strukturze gospodarczej i niższym poziomie urbanizacji.

Oznacza to, że rola przedsiębiorczości w kształtowaniu rynku pracy jest ściśle zależna od struktury gospodarczej regionu, poziomu urbanizacji oraz możliwości kreowania miejsc pracy o trwałym charakterze.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza interakcji pomiędzy poziomem przedsiębiorczości a stopą bezrobocia w województwach: małopolskim, podkarpackim i śląskim w latach 2018-2023 wskazuje, że związek ten jest zróżnicowany przestrzennie i uwarunkowany strukturą gospodarki oraz stopniem urbanizacji. W całym badanym okresie obserwowano:

- wyraźny spadek bezrobocia po szoku pandemicznym 2020 roku;
- systematyczny wzrost zasobu firm (*WpI*);
- wyraźny spadek w rejestrowaniu nowych podmiotów (*WpII*) w 2020 roku z odbiciem w latach 2021-2023.

Najważniejsze wnioski z analizy dla poszczególnych województw:

1. Województwo małopolskie: w regionie odnotowano silną ujemną zależność między poziomem przedsiębiorczości (*WpII*) a stopą bezrobocia ($r \approx -0,78$; $p \approx 0,07$), co sugeruje, że wzrost aktywności gospodarczej współwystępował z obniżaniem bezrobocia. Wynik ten może wskazywać na dominację przedsiębiorczości z wyboru (*opportunity entrepreneurship*), typowej dla rozwiniętych sektorów usług i działalności wiedzochłonnych, które sprzyjają tworzeniu stabilnych miejsc pracy i przyciąganiu kapitału ludzkiego o wysokich kompetencjach.
2. Województwo śląskie: silna, ujemna korelacja ($r \approx -0,77$; $p \approx 0,07$), spójna z tezą, że przedsiębiorczość, w warunkach transformacji postindustrialnej i wysokiej urbanizacji, realnie zwiększa absorpcję zatrudnienia.
3. Województwo podkarpackie: słaba, dodatnia oraz nieistotna korelacja ($r \approx 0,34$; $p \approx 0,51$), co sugeruje dominację przedsiębiorczości wymuszonej (*necessity*) o ograniczonym potencjale tworzenia miejsc pracy oraz większą wrażliwość rynku pracy na czynniki strukturalne (niższa urbanizacja, mniejsza dywersyfikacja gospodarki, wyższy udział rolnictwa).

W nawiązaniu do celu badania można stwierdzić, że rola przedsiębiorczości jako mechanizmu ograniczania bezrobocia jest najsilniejsza tam, gdzie przeważa przedsiębiorczość rozwojowa, wspierana przez metropolie, usługi wyższego rzędu, ekosystem innowacji i sieci kooperacyjne (województwa: małopolskie oraz śląskie). W regionach o słabszej bazie miejskiej oraz mniejszej dywersyfikacji (województwo podkarpackie) przedsiębiorczość częściej przyjmuje formę samozatrudnienia przetrwania, której wpływ na stopę bezrobocia jest ograniczony. Dodatkowo potwierdzono, że zależność odzwierciedlająca poziom przedsiębiorczości mierzony liczbą nowo powstałych przedsiębiorstw do liczby mieszkańców (*WpII*) oraz poziom bezrobocia są zależne od cyklu koniunkturalny (w okresie pandemii COVID-19 zaobserwowano spadek rejestracji nowych firm w 2020 roku i wzrost poziomu bezrobocia) oraz późniejsze odbicie dobrze odwzorowują przebieg bezrobocia z opóźnieniem.

Uzyskane wyniki uzasadniają zróżnicowanie instrumentów regionalnej polityki wspierania przedsiębiorczości. W regionach o silnej bazie metropolitalnej priorytetem powinno być wzmacnianie innowacyjności, produktywności oraz skalowalności przedsiębiorstw (w tym: B+R, komercjalizacja, ekspansja), a w obszarach peryferyjnych – dywersyfikacja struktury gospodarczej i podnoszenie zatrudnieniowego potencjału mikro- oraz małych firm (profesjonalizacja zarządzania, dostęp do kapitału, sieci kooperacyjne).

Bibliografia

- Block, J.H., Wagner, M. (2010). Necessity and Opportunity Entrepreneurs in Germany: Characteristics and Earnings Differentials. *Schmalenbach Business Review*, 62(2).
- Dziemdzia, P., Krzyżanowska, K. (2021). Przestrzenne zróżnicowanie poziomu przedsiębiorczości w gminach wiejskich woj. Łódzkiego. *Turystyka i Rozwój Regionalny*, 15, 33-41.
- Fairlie, R.W. (2018). *Opportunity versus Necessity Entrepreneurship*. Bonn: IZA Discussion Paper No. 11258, Institute of Labor Economics.
- Główny Urząd Statystyczny. (2022). *Zastosowanie statystyki przestrzennej do analizy wynagrodzeń* (powiaty; autokorelacja). Pobrane z: ws.stat.gov.pl.
- Główny Urząd Statystyczny. (2024). *Rocznik Statystyczny Województw*.
- Główny Urząd Statystyczny. (2025). *Rocznik Statystyczny Województw*.
- Gralak, K., Kacprzak, M. (2021). *Trendy i kierunki rozwoju agroturystyki w kontekście ekonomii doświadczeń*. Warszawa: Wydawnictwo SGGW.
- Kołodziejczyk, A. (2003). Rola rolnictwa w perspektywie rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich w Polsce. *Studia Obszarów Wiejskich*, 04.
- Laskowska, I. (2021). *Analizy i prognozy polskiego rynku pracy. Przekrój powiatowy*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Milewski, R. (2005). *Elementarne zagadnienia ekonomii*. Warszawa: PWN.
- Müller-Frączek, I. (2011). *Przestrzenna analiza stopy bezrobocia w Polsce* (powiaty; modele SAR). Repozytorium UMK+2Repozytorium UMK+2.

- Nahotko, S. (2005). *Zarządzanie kosztami pracy w przedsiębiorstwie działającym w otoczeniu bezrobocia*. Gdańsk: Scientific Publishing Group.
- Pośpiech, E. (2015). *Analiza przestrzenna bezrobocia w Polsce (województwa/powiaty)*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach.
- Sarzyńska, E. (2007). *Doradca zawodowy w środowisku bezrobotnych*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytet Mari Curie-Skłodowskiej.
- Sołtys, J. (2016). *Wskaźnik przedsiębiorczości w jednostkach terytorialnych Polski (tom 12. Przedsiębiorczość jako czynnik rozwoju układów lokalnych)*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej.
- Szczuciński, P. (2019). *Autokorelacja przestrzenna wybranych cech rozwoju gmin w województwie lubuskim*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.

Bank Danych lokalnych. Dostęp online: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/>.

Geoportal polska.e-mapa.net. Dostęp online: <https://polska.e-mapa.net/>.